

SUİTDER

SDÜ İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ DERGİSİ

Süleyman Demirel University Journal of Humanities and Social Sciences

Sayı/Issue	63-Haziran 2025/ 63-June 2025
Makale Bilgisi/ Article Info	Araştırma Makalesi / Research Article
Başvuru Tarihi/ Submitted Date:	8 Şubat 2025 / 8 February 2025
Kabul Tarihi/ Accepted Date:	5 Nisan 2025 / 5 April 2025
Atıf/Citation:	Aşçı, E. (2025). Akis Dergisine Göre Üniversite Gençliğinin Meseleleri (1954-1967): Siyasal, Ekonomik ve Sosyal Bir İnceleme. <i>Süleyman Demirel Üniversitesi İnsan Ve Toplum Bilimleri Dergisi</i> (63) 267-286
DOI:	10.35237/suitder.1635812
Benzerlik / Similarity:	%5

Akis Dergisine Göre Üniversite Gençliğinin Meseleleri (1954-1967):

Siyasal, Ekonomik ve Sosyal Bir İnceleme

"The Issues of University Youth According to Akis Magazine (1954-1967): A Political, Economic, and Social Analysis"

Elif AŞCI*

Öz

Akis dergisi, Türkiye’de 1954-1967 yılları arasında Batılı tarzda yayın yapan siyasi haber dergisidir. İçeriğinde sanat, spor, kültüre dair haberlere yer veren dergi, dönemin en çok takip edilen yayınlarından. Toplumsal sorunların derinleştiği, ekonomik sıkıntıların belirginleştiği bir dönemde yayımlanan Akis dergisi, gündemdeki meseleleri konu alırken tarafsızlık ilkesiyle yola çıkmış, ancak mevcut iktidara muhalif bir şekilde yayın yapmıştır. Türkiye’deki yüksek eğitim sistemi ve üniversite gençliğinin sorunları da derginin konuları arasındadır. Siyasi kutuplaşmanın odağında olan üniversite gençleri, darbe sürecinde oynadığı rol nedeniyle övülürken karşılaştığı sosyal ve ekonomik sorunlar da gündeme getirilmiştir. Darbe öncesinde mevcut iktidarın antidemokratik uygulamalarına karşı birlik olan, darbe sonrasında farklı ideolojilerle kamplaşan gençler, dergiyi ilgiyle takip etmiştir. Bu dönemde gençliğin yalnızca bireysel sorunları değil, toplumsal dönüşümlere yönelik eleştirileri de dile getirilmiştir. Akis dergisi, bu süreçte üniversite gençliğinin sorunlarını ve taleplerini kamuoyuna yansıtmada önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışmada, Akis dergisi incelenerek üniversite gençliğinin karşılaştığı siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarla ilgili yazılar, tarihsel bağlamda analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Askerî Darbe, Üniversite Öğrencileri, Gençlik Hareketleri, Demokrat Parti, Akis Dergisi

* Dr. Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Isparta/TÜRKİYE, E-Posta elifasci@sdu.edu.tr, **ORCID:** 0000-0003-2955-0447.

Abstract

Akis magazine was a political news periodical published in Turkey between 1954 and 1967, adopting a Western-style approach to journalism. While featuring news on art, sports, and culture, it was among the most widely followed publications of its time. Released during a period of deepening social issues and increasing economic difficulties, Akis aimed to address contemporary matters with an initial commitment to neutrality; however, it ultimately adopted a critical stance against the ruling government. The magazine also covered issues related to Turkey's higher education system and university youth. University youth, who were at the center of political polarization, were praised for their role in the coup process, while their social and economic struggles were also brought to the agenda. Before the coup, they united against the undemocratic practices of the ruling government, but after the coup, they became divided into different ideological camps and followed the magazine with great interest. During this period, not only the individual problems of the youth but also their criticisms of social transformations were expressed. Akis played a crucial role in bringing the demands and struggles of university students to public attention. This study examines Akis magazine to analyze articles addressing the political, economic, and social challenges faced by university youth within their historical context.

Keywords: Military Coup, University Students, Youth Movements, Democrat Party, Akis Magazine.

GİRİŞ

Mayıs 1954 yılında yayın hayatına başlayan Akis dergisi, Türkiye’de Time ve Newsweek benzeri yayın yapan ilk dergi olarak kabul edilir (Topuz, 2015, s. 396). Dergi haber ve siyaset odaklı olmakla birlikte toplumsal hayatı ilgilendiren içeriklere de yer verilmiştir. Toplam 706 sayı çıkmış, Aralık 1967’de okuyucularına veda etmiştir. Ankara Hürriyet Matbaası’nda yayımlanan derginin sahibi ve başyazarı Metin Toker’dir. İsmet İnönü’nün damadı olan Toker’in dışında dönemin ünlü gazeteci ve akademisyenlerin yazıları da dergide yayımlanmıştır. Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, İlhami Soysal, Haluk Ülman, Güneri Cıvaoğlu, Teoman Erel, Jale Candan, Nejat Özön, Tarık Dursun, Alaaddin Bilgi, İlhan Mimaroglu derginin yazar kadrosundadır (“Akisten Size”, 1967, s. 3). Araştırmacı gazetecilik, belgeli haber kavramının ilk kez görüldüğü dergi, akademisyenlerle gazeteciler birlikte çalışması ve sentez yazılar içermesi bakımından değerlidir (Özdemir, 2024, s. 81). Ayrıca, yazarı belli olmayan yazıların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Derginin her sayısında genel olarak yurttan haberler, dış haberler, iş dünyası, eğitim, kadın, spor, sanat konularını ele alan bölümler bulunur. Tarafsızlık ilkesiyle yayın hayatına başlayan dergi, basın yasakları sonrasında muhalif çizgide yayınlar yaparak 35bin tirajıyla en çok okunan dergilerdendir (Topuz, 2003, s. 396). Cemil Koçak, Akis dergisinin 1956 yılında satış rakamlarının 36-37 bin civarında olduğundan bahsederken, esasında derginin çok daha geniş ölçüde okunduğunu, elden ele geçen derginin etkisinin çok daha derin olduğunu belirtir. Ayrıca Koçak, çalışmada derginin çoğunlukla siyasal yönü üzerinde durulduğunu, ancak dönemin sosyokültürel değişimini değerlendirme açısından da önemli bir kaynak olduğuna vurgu yaparak araştırmacıların dikkatini dergiye çekmektedir (Koçak, 2023, s. 517-551).

Cumhuriyet dönemi Türkiye’sinin hızlanan modernleşme ve toplumsal değişiminde, şüphesiz basının önemli yeri bulunmaktadır. Özellikle 1950’li yıllarda basının çeşitlenmesi, haftalık ve aylık dergi sayılarıyla türlerinin artması, haberler dışında düşünsel değişime ivme kazandırmıştır (Özcan, 2011, s.171). Cumhuriyet Halk Partisi’ne yakınlığı ile bilinen, ancak konu çeşitliği ve yazar kadrosuyla her kesime hitap eden Akis dergisi, dönem gençlerinin büyük oranda takip ettiği bir yayındır (Ozankaya, 1966, s. 33). Toplumsal meselelerin sıkça konu edildiği dergide özellikle eğitimle ilgili bölümler önemli yer tutmaktadır; Üniversitelere giriş, akademisyenler, açılış törenleri,

sınavlar, müfredat, gençlerin sosyal ve ekonomik sorunları, en önemlisi de üniversitelerin siyasetle yakın ilişkisi, dergide sıklıkla yer alan konulardandır. Bu konulardaki haber ve yorumlarla üniversitelerdeki sorunlar, daha geniş kitlelere taşınarak darbenin ardından gençlik hareketlerinin radikal bir şekle dönüşmesiyle sonuçlanmıştır. 1960'larda etkili olan gençlik hareketlerinin, başlangıçta sadece üniversite yönetimleriyle hükûmete muhalif iken, sonrasında toplumun geneline yayılarak, topyekûn sistem karşıtı hâle gelmesinde sadece siyasi nedenler değil, toplumsal sorunlar da etkili olmuştur. Bunun içindir ki 1960'lı yılların gençlik hareketi incelenirken İlhan Tekeli'nin de belirttiği gibi ekonomik nedenlere de bakmak yerinde olacaktır (Tekeli, 2010, s.172).

Bu çalışmada, 1954-1967 yılları arasında Akis dergisindeki üniversite gençleriyle ilgili yazılar incelenmiştir. Dönemin üniversite gençlerinin karşılaştığı sorunları muhalif nitelikte ve çok okunan bir dergide takip ederken siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmeleri tarihsel bağlamda değerlendirebilmek için resmî kayıtlardan ve yapılmış olan çalışmalardan da faydalanılmıştır.

1. Siyasal Sorunlar

Osmanlı'dan Cumhuriyete Türk ordusunun ve subaylarının tarihsel rolü incelendiğinde Türk topluluklarında askerlik, toplumun genel ve bireysel özelliği olarak görülmektedir. Ordu millet anlayışına sahip olan Türk toplumunda ordu, modernleşmenin de öncüsü konumundadır. Bu hâkim özellikleri sebebiyle ordu, ülke güvenliğinin tehlikede olması durumunda kendisinde müdahale yetkisini de görmektedir. Bu sebeple, 27 Mayıs darbesine gelinceye kadar geçmişinde pek çok cunta girişimi de bulunmaktadır (Akyaz, 2006, s.15-42). 27 Mayıs'la birlikte tekrar siyaset sahnesinde yer alan ordunun en büyük destekçisi; aydınlar, üniversite, basın ve bürokrasi olmuştur. Askerî müdahalenin arkasında durulmasında ise en önemli faktör, Demokrat Parti'nin (DP'nin) 10 yıllık iktidarı sürecindeki uygulamalarıdır. Üniversite-iktidar çatışmasının başlıca nedeni, DP hükûmetinin üniversitelerin özerk statüsüne yönelik uygulamalarıdır. Darbe sonrasında askerî yönetim her alanda toplumsal reformlar yaparak destek aldığı kesimleri de memnun etmeye çalışmıştır. Üniversiteler de yaşadığı sorunların çözülmesi arzusundaiken yapılan uygulamalar, sorunları çözmekten öte yeni sorunları da beraberinde getirmiştir.

1.1. Üniversitelerin Özerkliği: Üniversitelerin özerkliği, dönemin en önemli konularından biri olması nedeniyle Akis dergisinde sıklıkla bahsi geçen konulardan olmuştur. Türkiye'de yükseköğretimin özerkliğinin başlangıcı, Meşrutiyet döneminde kurulan Batı modelinde ilk üniversite olan Darülfünun'a dayanmaktadır. 1919 yılında akademik, 1922'de idari özerklik sağlanmış, ancak 1933'te düzenleme ihtiyacı nedeniyle Darülfünun lağvedilmiştir. Aynı yıl 2252 sayılı kanunla İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Üniversite, Maarif Vekilliği'ne bağlanarak öğretim kadrosunda tasfiyeler yapılmış ve boşalan kadrolara, Hitler rejiminden kaçan Alman profesörler alınmıştır (Kılıç, 2018, s. 517-518).

1938 yılından itibaren üniversiteyle ilgili olarak öğretim üyesi yetiştirilmesi, öğretim üyelerinin koşullarının iyileştirilmesi ve özerklik gibi talepler sık sık gündeme gelmiştir. 1946 yılında 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu'nun çıkarılmasıyla özerklik konusunda yeni bir düzenleme gerçekleşmiştir (Resmî Gazete, S. 6336, 18 Haziran 1946). Bu kanun sonrasında üniversiteler ilmî yönden bağımsız ve özerk olmuş, ancak idari ve mali yönden devlete bağımlılığı devam etmiştir (Kocabaş, 2011, s.505). Üniversitelerin bilimsel çalışmalarıyla eğitim ve öğretim faaliyetlerini siyasal çevrelerin etkisinden uzaklaştırmayı hedefleyen bu yeni düzenleme, 1948'de Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarının Ankara Üniversitesi'ne müdahalesini ise engelleyememiştir.

DP muhalefet döneminde üniversite özerkliğinin sıkı savunucusuyken, iktidara geldikten sonra tavrı değişmiştir. Zira basında akademisyenler tarafından hükûmeti eleştiren yazılar yazılması, bazı öğretim üyelerinin günlük siyasetle uğraşması, Menderes'i rahatsız etmiştir. Hükûmet, öğretim üyelerini daha iyi denetlemek amacıyla akademisyenlerin siyasetle ilgilenmeleri hâlinde işten çıkarılacağı ve gerekirse işten uzaklaştırılarak Millî Eğitim Bakanlığı emrine alınmasının önünü açan

Akis Dergisine Göre Üniversite Gençliğinin Meseleleri (1954-1967):

Siyasal, Ekonomik ve Sosyal Bir İnceleme

kanunlar çıkartmıştır. Neticede bu kanunların uygulanması, üniversitelerin özerkliğiyle ilgili tartışmaları ve iktidara karşı muhalefeti daha da artırmıştır (Demir, 2010, s. 501).

Akis dergisine göre hem hocalar hem de gençler siyasetle ilgilenmelidir. Nitekim 6 Kasım 1954'te yayımlanan yazısında Prof. Muhlis Ete, gençlerin siyasetle uğraşması gerektiğine dair şöyle demektedir:

"Yüksek tahsil gençliği siyaset ile alâkadar olmalıdır. Fakat sosyal ve kültür bakımından yüksek bir seviye arz eden memleketlerdeki talebeler gibi! Siyaset kelimesinin delâlet ettiği manada devlet ve memleket işleriyle yakından alâkadar olmak, siyasi fikir cereyanlarını etüt etmek, ilim ışıği altında mütalâa ve münakaşa etmek suretiyle meşgul olmak şartı ile, siyasetle uğraşmak demokratik memleketlerde bir vatan vazifesidir." ("Gençler siyasetle ilgilenmelidir", 1954, s. 10)

Yazının devamında Ete, özetle Anglosakson memleketlerin üniversitelerinde öğrencilerin siyasetle uğraşmasının tavsiye edildiğinden ve hocaların da bu konuda öğrencileri yönlendirdiğinden bahsetmektedir.

1955 Eylül'ünde İstanbul Üniversitesi'nden Osman Okyar, siyasete karşı olarak Amerikan menfaatlerini savunduğu gerekçesiyle Millî Eğitim Bakanlığı tarafından suçlanmış, Okyar hakkında üniversite senatosuna sunulmak üzere tahkik komisyonundan rapor hazırlaması istenmiştir. Okyar'ın Millî Eğitim Bakanlığı'nın suçlamasını destekler nitelikteki komisyon raporuyla görevden alınması, üniversite camiasında tepkiyle karşılanmış ve muhtariyet konusu, tartışılmaya başlamıştır. Ertesi yıl, mediste milletvekillerinin üniversite hocalarını komünizmle itham etmesi ve bu hocaların işten çıkarılmasına yönelik konuşmalar yapması üzerine üniversite senatoları, bu iddiaları reddetmiş ve muhtariyetin zedelendiği hususunda tebliğ yayınlamışlardır. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde muhtariyet ile ilgili münazara yapan profesörlerin, Millî Eğitim Bakanlığı'nın emriyle işten el çektilmesini eleştirmeleri, iktidar tarafından akademisyenlerin CHP'li maşalar olarak değerlendirilmesine neden olmuştu. İktidara göre; *"Bunun tedbirlerini almak, muhalefetin aleti haline gelen üniversite de temizlik yapmak lazım, geliyordu"* ("Üniversite: Muhtariyet", 1956, s. 13).

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin 1957 akademik yılı açılış töreninde konuşan Dekan Turhan Feyzioğlu'nun, üniversite muhtariyetinin hükümet uygulamalarıyla zedelendiğini söylemesi üzerine Feyzioğlu, bakanlık emrine alınmış, ardından da istifa etmiştir. Bu istifayı bazı doçent ve asistanların istifaları takip ederken, bazı akademisyenler, iktidarla arayı açmak istemediği için kabahatin akademik camiada olduğunu öne sürmüşlerdir (Üniversite: Muhtariyet, 1957, s. 11). Bu düşüncüyü destekler nitelikte ifadeleriyle dikkat çeken İstanbul Üniversitesi Rektörü Ali Tanoğlu'nun açılış konuşmasında üniversitenin hükümet emrinde bulunması lâzım geldiğini söylemesi akademik çevrelerde hiç de iyi karşılanmamıştır. Rektörün bu ifadeleri hükûmetin pek hoşuna gitmiştir.

"Dünyanın medeni memleketlerindeki üniversiteler, iktidardakiler güç durumda kaldıkları zaman bir yardımcı olup, en doğru yolu göstererek kendilerinden beklenen vazifeyi şerefle ifa ediyorlardı. Fakat son hâdiseler, iktidar mevkîini, işgal edenlerin üniversite mensuplarına karşı pek de itimat beslemediklerini ortaya koymuştu. Üniversite, İktidarın hatalı yolda olduğunu gören bir müesseseydi. İktidar ise bir türlü hatâ kabul etmemekte direniyordu. Sanki iktidarda bulunanlar gökten zembille inmiş mütekâmil fanilerdi de kendilerinden hata sadır olmazdı." ("Üniversite: Muhtariyet var mı?", 1957, s. 23)

İktidarın hışmına uğrayan bir diğer öğretim üyesi, öğrencileri tarafından çok sevilen Nail Kubalı'dır. Anayasa Profesörü Kubalı, Okyar ve Feyzioğlu'nun akıbetine uğramış, bakanlık emrine alınmıştır. Kubalı'ya verilen cezadan sonra dergide bu şekilde davranmanın hükûmetin aleyhine sonuçlanacağına dair uyarı yapılmıştır.

"Kubalı, 1950'nin arifesinde DP'nin yanında iktidara karşı vaziyet almış, 1957'nin arifesinde CHP'nin davalarına sempati duyduğunu gizlemeyerek iktidarı tenkid etmiştir. Ama ne 1950 de DP'nin, ne 1957 de CHP'nin adaylığını istemiştir. Bu neviden teklifleri daima "ilim adamı" kalmak niyetini bildirerek reddetmiştir. Yazdığı hoş gitmeyen kalem sahibi, kararı hoş gitmeyen cübbe sahibi, mutlaka karşı partinin saflarına geçip orada mücadele etmeye zorlanırsa iktidar partisi bundan sadece zarar görür" ifadeleri ile

yönetimi ihtar eden yazıda “Bırakılsın o profesör, o muharrir, o hâkim bulundukları yerde kalsınlar. Onlar muhalefet hata yapınca de seslerini yükseltecekler, fikirlerini-söyleyeceklerdir, Böyle kuvvetli müdafilerden bir siyasi teşekkülün kendi kendisini ebediyen mahrum bırakması hataların en büyüğü, en affedilmezidir.” (“Üniversite: Bir Profesör”, 1958, s. 5)

Kuba’lı öğrenciler tarafından ilgiyle takip edilen bir hocaydı ve onun derslere katılamaması, fakültede adeta bir matem havası yaratmıştı. Gençler, kendilerini hocalarından mahrum bırakan sisteme karşı öfke duymakta, tepki göstermekte ve hocaların yeniden derslere dönmesini talep etmekteydiler. Amerika merkezli haber ajansı Associated Press (AP) konuyu gündemine almış, bunun üzerine Türkiye ile ilgili olarak çeşitli ülkelerde bu konuda haberler yayımlanmıştır. Bu haberlerde, Türk üniversite gençliğinin iktidara karşı bir zafer kazandığı; yalnızca fikirlerini dile getirdiği için “kursüsünü siyaset yapmak için kullandığı” gerekçesiyle görevden uzaklaştırılan ve Chicago Üniversitesi’nden davet alan Profesör Hüseyin Nail Kubalı’nın görevine iade edileceği ifade edilmiştir (“Üniversite: Gelmeyen Zafer”, 1958, s. 10). Ancak bu iade gerçekleşmemiştir.

Başbakan Menderes, dış basında yankı uyandıran bu durumu kendi lehine çevirmek amacıyla kendisine yakın dört akademisyeni Divan Otel’de yemeğe davet etmiştir. Basında geniş şekilde yer bulan bu yemekle birlikte, Kubalı’nın göreve iade edileceği yönünde haberler çıkmıştır. Ancak yılan hikâyesine dönen iade sürecinin uzaması ve Kubalı’nın göreve dönüşü sırasında yaptığı konuşmanın bahane edilerek senato kararıyla yeniden görevden uzaklaştırılması, öğrencilerin tepkisini daha da artırmıştır. Bu kararın alınmasında, öğretim üyelerine hükümet tarafından vaat edilen arsa ve kooperatif evleri meselesinin etkili olduğu ileri sürülmüştür (“Üniversite: Oyunun Sonu”, 1958, s. 7-9).

Öte yandan, fakültede öğrenciler “Kubalı” tezahüratları yaparak tepkilerini sürdürmüşlerdir. Bu nümayişleri kimin teşvik ettiğine dair üniversite yönetimi tarafından tahkikat başlatılmış; yaklaşık iki ay süren incelemelerin ardından üç öğrenciye basit disiplin cezaları verilerek konu kapatılmıştır (“Üniversite: Kapılar Kapanırken”, 1958, s. 15).

4 Şubat 1960’ta Demokrat Partili 10 milletvekilinin Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’ni MEB’e bağlı bir yüksekokula dönüştürülmesi istemiyle TBMM’ye verdiği önerge, Akis dergisinde “Kırşehir Tarzı Ceza ve Herkes Gider Mersine” başlıkları ile yorumlanan bu mesele “Dünya, akademik hüviyetteki müesseseleri arttırmak ve fakülteler kurmak doğrultusunda giderken bizdeki geriye dönüş üzüntü ile karışık hayret yarattı... Kırşehir’i kaza yapan zihniyetin şimdi de üniversiteleri cezalandırmak gibi bir yolu denemesi” olduğundan bahsedilerek kanun tasarısına birkaç kişi hariç, Türkiye’deki bütün üniversitelerin hocaları ve talebeleriyle ayak direyeceklerini ve bir ölüm - kalım savaşı açacaklarından şüphe olmadığı ifadeleri ile karara karşı tepki dile getirilmişti (“Herkes Gider”, 1960, s. 18).

Üniversite muhalefeti bastırmaya yönelik adımlarla birlikte meclisteki muhalefeti de kesmek için hükümet muhalefetin yıkıcı olarak adlandırdığı faaliyetlerini incelemek üzere Tahkikat Komisyonu oluşturmuştur. (“CHP için”, 1960, s. 1). Tahkikatla ilgili her türlü basın yayın faaliyeti de yasaklanmıştır. Bu gelişmeler üzerine İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden bazı profesörler bu uygulamaların anayasaya ve demokrasiye aykırı olduğunu, siyasi ve basın özgürlüğünü ortadan kaldırdığını ifade etmiştir. Üniversitelilerin, duruma tepki amaçlı 28 Nisan’da İstanbul’da başlattığı gösteriler Ankara’ya da sıçramıştır. Gösterilerde, Menderes’in istifasını isteyen binlerce öğrencinin sokaklara dökülmesi neticesinde sıkıyönetim ilan edilmiştir. Üniversite ve yüksek okullar bir ay süreyle kapatılmıştır. Emniyet güçlerini, askerî öğrencilerle karşı karşıya getiren gösteriler, 26 Mayıs’a kadar devam etmişti. Böylece, üniversite gençliği darbe öncesi gergin ortamının yaratılmasında rol oynayarak, bu sürecin önemli parçası olmuştur (Kılıç, 2018, s. 521).

Akis, 28 Nisan’da başlayan hadiselerin cereyanını aktarmaktadır. 30 Mayıs tarihli sayısında süreci detaylıca anlatılmıştır. “Hadiselerin İç Yüzü” başlıklı bölümde gençlerin tepkileri özetle şu şekilde yer almaktadır.

Siyasal, Ekonomik ve Sosyal Bir İnceleme

“İstanbul Üniversitesi talebeleri Mecliste dahi konuşulamadığına göre iktidarı başka yoldan ikaz etmeyi, ona Kore’deki hâdiseleri hatırlatmayı, Korelilerin kabul etmediğini Türklerin sureti katıyede kabul etmeyeceğini bir defa daha bildirmeyi faydalı gördüler ve meclisin gürültülü celsesinin ertesi günü büyük İstanbul nümayişini başardılar. Gençler bu nümayiş i iki ders arasına sıkıştırılmış bir nümayiş olarak tertiplemişlerdi. İstiklal Marşını söyleyecekler, Kore’de Syngman Rhee aleyhinde vaziyet alan talebelerle beraber olduklarını bildirecekler, müteakiben derslerine döneceklerdi. Fakat Menderes rejimi, İnönü ye Meclis kürsüsünü çok gördüğü gibi gençlere de böylesine masura bir toplantıyı fazla buldu. Bumin Yamanoglu ve Zeki Şahin gibi polislerin sayesinde hadise derhal çığırından çıktı.” Emniyet Müdürü Faruk Oktay’ın Üniversite bahçesinde toplanan gençlerin üzerine polisleri göndermesiyle öğrenciler ve polisler arasında arbede yaşanmış, o sırada rektör Siddık Sami Onar’ın olay yerine gelmesi ile emniyet amiri “Bunlar hep senin başının altından çıkıyor” diyerek Onar’ı çekip yere doğru düşürmüştür. Öğrencilerin bu muameleye şahit olmasıyla olaylar hararetlenmiş ve neticede emniyet birlikleri olaylara hâkim olamayınca askerî birlikler çağırılmıştı. Gençler subaylara sarılarak “Türk ordusu çok yaşa” tezahüratlarında bulunmuş, öğrenci ve asker kaynaşmıştı. “Menderes İstifa” nidalarıyla sokaklara dökülen gençlere polisler müdahalede bulunduğu sırada can kaybı da yaşanmıştır.” (“Hadiselerin İç Yüzü”, 1960, s. 15)

İnönü, Tahkikat Komisyonu kurulması ile ilgili öneriler mecliste görüşülürken, “Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam! Arkadaşlar! Şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru haktır!” ifadeleri ile gençliğin harekete geçmesine neden olan kişi olarak görülmekteydi (Turan, 2000, s. 371). Ayrıca 28 Nisan’da İstanbul’da başlayan olaylarla ilgili İçişleri Bakanlığı’nın yaptığı açıklamaya göre yakalanan göstericilerin bazılarının ceplerinde CHP pankartları bulunmuştur (Topçu & Ural, 2021, s. 1676).

Bir ay kadar devam eden 28 Nisan Olayları, 1960 Darbesi’nin önemli gerekçeleri arasında gösterilmiştir. “Kanlı Perşembe” olarak tarihe geçen Olayların meydana geldiği gün, takip eden yıllarda da anılmıştır. Adnan Menderes ise, olaylardan üniversite hocalarını sorumlu tutmuş, onları gençleri kışkırtmakla suçlamış ve onlardan “Kara Cübbeliler” olarak bahsetmiştir (URL 1). Ardından 5 Mayıs’ta Ankara’da düzenlenen gösterileri 21 Mayıs’ta Harbiyelilerin ve subayların düzenlediği yürüyüş takip etmiştir. Ankara’da Ekim ayına kadar eğitim tatil edilerek olaylar durdurulmak istenmiştir (Öztürk, 2016, s. 78).

Celal Bayar, sonraki süreçte darbe dönemini anlatırken üniversitenin tek başına sokağa dökülmesinin bir şey ifade etmeyeceğini ancak bir işaretle arkasından sokağa çıkacak halk yığınları ve eğitilmiş milis güçleri varsa ihtilal tehlikesinin bulunabileceğini dile getirerek darbe sürecindeki diğer güçlere dikkat çekmiştir. (Bayar, 1970, s. 170). Nitekim 21 Mayıs’ta Harp Okulu öğrencilerinin gösterisi hükûmetin tehdit altında hissetmesine neden olmuştur. Öğrenci gösterileri sorumsuz gençliğin faaliyeti olarak değerlendirilebilir. Ancak Silahlı Kuvvetlerin gelecekteki subaylarının gösterisi, durumun ciddiyetine işaret etmektedir (Ahmad, 2010, s. 99).

27 Mayıs’a kadar süren bu nümayişler, 28 Mayıs’ta orduya ve Atatürk’e minnetle devam etmiştir. Dergi, 30 Mayıs tarihli sayısını tamamen darbe konusuna ayırmıştır. Bu sayıda “Bu Türk milletine has bir olgunluğun, efendiliğin, kendini bilirliğin inkâr kabul etmez müşahhas ve muhteşem bir tezahürüydü. Demek milleti saymamak, milleti bilmemek, milletin, hasletlerinden habersiz olmak, millete rağmen “icra-i hükümet veya saltanat eylemek” mümkün olamayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca İnönü vatandaşı uyardığı hatırlatılarak, “Tarumar olmak yolundalar” ve “Gerçekten Tarumar Oldular” ifadeleri ile durum değerlendirilmiştir. (“Hadiselerin”, 1960, s. 33).

Metin Toker, 30 Mayıs 1960 tarihinde yayımlanan Akis dergisinde yer alan “Bugünkü Vazifemiz” başlıklı yazısında darbeye ilgili endişelerini ifade etmiştir. Ayrıca darbeyi yapan ordu ile gençlerin politikacıların önünde olduğunu vurgulamış, askerî ihtilallerin iyi niyetle başladığını ancak çok zaman davalarını unutup rehavete kapılan özellikte olduğunu belirterek süreçle ilgili çekincelerinden bahsetmiştir.

“Evvelâ, hareketin adını koymak lâzımdır. 27 Mayıs Hareketi bir Askerî ihtilâldir. Askerî ihtilâller ziyadesiyle emniyet vermezler. Zira bunların büyük bir ekseriyeti hayatlarını dejenere olarak tamamlamışlar, kötü diktatörlüklere yol açmışlar, milletlerine ıstıraptan başka şey sağlamamışlardır. Türk milleti şöhreti bu olan bir hareketi başarıya ve saadete ulaştırdığı takdir de sadece bugün için değil, bütün tarih içinde şereflerin en

büyüğünü kazanmış olacaktır. Bunu ümit ettirecek bütün sebeplerin mevcudiyeti bizlere yeni vazifemizi göstermektedir.” (Toker, Bugünkü Vazifemiz, 1960, s. 4)

27 Mayıs Darbesi ordunun tarihî bir geleneğini tekrar etmesidir etmesiydi. Öyle ki Osmanlı Dönemi’nde Yeniçeri Ocağı da medreseyle ittifak kurarak mevcut iktidarı tasfiye etmeye çalışmıştı (Bayar, 1991, s. 12-13). Üniversitede başlayan ve üniversite çevresinin desteğiyle sürdürülen 27 Mayıs darbesinin sonraki süreçte meşruiyet kazanmasında da üniversitenin rolü büyüktür. Sıddık Sami Onar başkanlığında yeni anayasanın hazırlanması ve sonrasındaki karmaşık hükümet işlerinin yürütülmesinde görev alacak olan öğretim üyeleri, âdeti demokrasinin kurtarıcıları olarak görülmüştür. Askerî cunta toplumun sıkıntılarının temelinde eğitim ve kültür sorunları olduğunu ve öncelikle bu meselelerin çözülmesi gerektiğine inanmıştır. Ancak temel eğitimden yükseköğretime kadar her alanda sorunlar mevcuttur. Nüfusun yüzde altmış hâlâ okuma yazma bilmemektedir. İlköğretim çağındaki çocuklar için yeterli okul imkânı bulunmazken, yükseköğretimin özerklikten öte artan talep ve yetersiz öğretim elemanı gibi sorunları bulunmaktadır. (Kılıç, 2018, s. 523).

1.2.147’ler Olayı:

Millî Birlik Komitesi (MBK) öncelikle 115 Sayılı Üniversiteler Kanunu’nda değişiklik ile öğrenciler ve öğretim üyelerinin haklarını genişleten, yönetimde söz sahibi olabilecekleri bir düzenleme yapmıştır (Resmî Gazete, 28 Ekim 1960). Bir diğer düzenleme ise 114 Sayılı Kanun’la 147 öğretim üyesinin görevine son verilmesi olmuştur. Böylece 27 Mayıs inkılâbının temel taşı olan üniversiteleri ideal bir statüye getirdiğine inanan MBK, toplumsal koşulların yarattığı sorunları kanunlarla çözmeye çalışmıştır. Bu uygulamalar neticesinde de desteğini aldığı kesimleri zamanla karşısında bulmuştur (Kılıç, 2018, s. 526).

Akis’in 31 Ekim 1960 tarihli sayısında tasfiyelerle ilgili haber, “Bir bomba düştü” ifadesi ile başlamıştır.

“Geçen haftanın sonundaki gün, İstanbul’da Cumhuriyetin 37. yıldönümü şenliklerinde bulunanlar Atatürk tarafından bu Cumhuriyet kendilerine emanet edilmiş olan neslin, gençliğin temsilcilerini boşuna aradılar. Gençler yoklardı. Her zaman bayramı kutlayanların en coşkulu, en neşeli ve en azimli zümresini teşkil eden Üniversite Gençliğinin yerinde, göze çarpan, korkunç bir boşluk vardı. 27 Mayıs inkılâbını sokaklarda hazırlayan ve İhtilâlcı subayların harekete geçmelerini mümkün kılan talebeler, onların mensubu oldukları teşekküller 29 Ekim 1960 günü derin bir kırılganlık içindeydiler ve bunu belirtmek için bayrama katılmama kararı almışlardı.” (“Bir Bomba”, 1960, s.6-10)

Tasfiyeleri gazetelerden öğrenen üniversite çevreleri şaşkındır. Tasfiyeler gerekçesi olmayan bir tırpanlama hareketi olarak değerlendirilmiştir. İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar “Üniversite denilen bir müessese kalmadı. Tamamen çöktü” diyerek istifa etmiştir. Gençler, durumu kendi aralarında tartışmaktadır. Tasfiye lazımdır; hatta bunun için talepte de bulunmuşlardır. Ancak, usulün bu şekilde olmaması gerektiğini düşünmektedirler. “Üzüntüleri, kendilerinden bir parça saydıkları ve müşterek hareketin sembolü bildikleri ihtilâlcı subaylarla kanaat ve duygu ihtilâfına düşmüş olmalarından doğuyordu.” Bütün talebe liderlerinin katıldığı bir basın toplantısı düzenleyen gençler, Üniversiteye reva görülen bu muamele karşısında üzüntülerini belirtmişlerdir. Talebe arasında sükûnetin sağlanması ve kötü maksatlı yapılan tahriklere kapılmanın önlenmesi konusu ele alınmıştır. Metin Toker ise yazısında “Eğer Millî Birlik Komitesi üyeleri biraz düşünselerdi, bugün kendilerini cemiyette her müessesesine tırpan atmaya teşvik edenlerin o tarihte de Menderes’i cesur imar hamlelerinden dolayı övdüklerini” hatırlatarak uygulamayı eleştirmektedir (“Bir Bomba”, 1960, s. 12).

Üniversitelerden öğretim üyelerinin tasfiyesinde herhangi bir kıstas ve gerekçe gösterilmemesi tepki toplamıştır. Üniversite senatoları ve öğrenci birlikleri, nedeni resmen açıklanmayan tasfiyeleri protesto etmiştir. Öğrenci gençliğinin miting yapma hazırlığı MBK’yi endişelendirmiş ve yatıştırmak için öğrencilerle iletişime geçilmeye çalışılmıştır. Halk nezdindeki imajı zedelenen MBK, yine de aldığı karardan geri adım atmamıştır (Kılıç, 2018, s. 530). Üniversitelerin bu konudaki çabaları devam etmiş, 1961’de demokratik yönetime yeniden geçilmiş, 17 Nisan 1962’de parlamentonun

çıkardığı yasayla 147'lerin yeniden üniversiteye dönmesinin önü açılmıştır (Tutanak Dergisi, 17 Nisan 1962).

147'lerin geri dönmesi, birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Öyle ki süreç içinde boşalan kadrolar doldurulmuştur ve geri dönen hocalar, eski yerlerini tekrar talep etmişlerdir. Bunların arasındaki sürtüşmeden ise öğrenciler mağdur olmuştur. Özellikle İstanbul Tıp Fakültesi öğrencileri; *"Biliyor musun, biz Tıp Fakültesinin belki de en talihsiz devresinin öğrencileriyiz. Post kavgasına giren hocalardan hiçbiri ne öğrencileri ile ilgileniyor ne de ilmi faaliyette bulunuyor"* ifadeleriyle durumdan şikâyet etmişlerdir ("147'ler", 1963, s. 16).

Üniversiteler, daha temel reforma ihtiyaç duyarken 27 Mayıs'ın getirdiği sorunlarla uğraşmak zorunda kalmıştır. Öğrenci isteklerini yönlendirecek düzenlemelerin yapılmaması nedeniyle çeşitli öğrenci hareketleri meydana gelmiştir. Zamanla bu öğrenci eylemleri, nitelik değiştirmiş, radikal siyasal akımların gençler üzerinde etkili hale gelmesiyle sonuçlanmıştır (Kılıç, 2018, s. 536).

Üniversite gençleri 28 Nisan eylemlerinde hayatını kaybeden öğrenciler için Ankara ve İstanbul'da "hürriyet şehitleri" adı altında cenaze törenleri düzenlenmiştir. Darbenin üzerinden üç yıl geçmesine rağmen gençler üzerindeki birleştirici etkisi devam etmektedir. Törenlerin Akis dergisindeki yansımaları hürriyet şehitlerine ve gençlere övgüler şeklinde tezahür etmiştir ("Ordunun Görüşü", 1963, s. 11).

1.3. Talebe Birliklerinin Durumu:

1960'larda tüm dünyada toplumsal ve siyasal bir güç olarak beliren öğrenci hareketliliği, her ülkenin tarihsel bağlamına göre şekillenmiştir. Ortak özellikleri ise öncelikle üniversitede başlayıp sonra tüm ülkedeki sorunlara ve nihayetinde düzene karşı bir siyasi nitelik kazanmasıdır. 1960'larda Türkiye'de üniversitelerde başlayan bu gençlik hareketleri, 1968'de üniversite dışına taşarak şiddete dönüşmüş ve nihayetinde ordunun müdahalesi gerçekleşmiştir (Kılıç, 2018, s. 531).

Gençliğin örgütlenerek ülke meseleleri konusunda faaliyette bulunduğu pek çok yapılanma vardır. Bunlardan en uzun süreli olanı 1916 yılından 1980'e kadar devam eden Millî Türk Talebe Birliği'dir (MTTB). Birlik, temelde Milliyetçi anlayışa sahip olmakla birlikte süreç içerisinde farklı ideolojik eğilimler içerisinde olmuştur (Duman & Yorgancılar, 2008, s. 13). Özellikle 1950'lerde iktidar ve muhalefet arasında MTTB'ni kendi safına çekme mücadelesi yaşanmıştır. 1948 yılında İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesindeki öğrenci birliklerinin birleşmesiyle ise Türkiye Millî Talebe Federasyonu (TMTF) kurulmuştur. TMTF, 1949 yılında Dünya Gençlik Teşkilatı'na katılarak Türkiye Millî Gençlik Teşkilatı olarak faaliyet göstermiştir. Anadolu'da millî bilinci güçlendirme, komünizmle mücadele ve Atatürk'e bağlılıklarını gösteren faaliyetler düzenleyen teşkilat dış politika ve gençlik sorunları gibi konularda MTTB'yle ortak hareket etmiştir (Tuncer, 2016, ss. 74-79). DP, MTTB ve TMTF' na Vatan Cephesi'ne katılmaları yönünde baskı kurmuş, bu kuruluşların başkanlık seçimlerine de müdahalede bulunmuştur (Öztürk, 2016, s. 53).

27 Mayıs Darbesi'nde orduya en büyük desteği sağlayan gençlerdir. Sonraki süreçte MBK, 27 Mayıs'ı köylerde anlatılması için öğretmen, akademisyen ve öğrencilerden yardım istemiştir. Bu kapsamda Ortadoğu Teknik Üniversitesi Talebe Birliği'nden bir grup genç; *"27 Mayıs'tan beri, bir yandan devrimin gerekçesini anlatmak, bir yandan köyün meselelerini yerinde öğrenerek çareler bulmak için seferber olmuşlardı."* Gençler, köyleri dolaşıp devrimi anlatmakla kalmayıp, mahalli ihtiyaçları belirleyerek raporlar oluşturmaya çalışmışlardır. Bu konuda rektörlükten ve Amerika'dan da destek alınacağından bahsedilmiştir ("Köye Doğru", 1960, s. 26). Köyün kalkındırılmasına yönelik Köy İşleri Bakanlığı ve üniversite arasında iş birliği, 1964'te Bakan Lebit Yurdoğlu döneminde de devam etmiştir ("Haraçmezat", 1964, s. 10).

Bir yandan öğrencilerin siyasi bir güç olarak önemi artarken, bir yandan da değer yargıları değişmektedir. Askerî cunta, milliyetçilerle sosyalistlerden oluşmuş ve reformları da buna göre şekillenmiştir. Bu ise yeni bir düşünsel ortamın şekillenmesine zemin hazırlamaktadır. 1961 Anayasası, bu düşünsel ortamı beslemesiyle daha önce tehlikeli olarak görülen sosyalist düşünceler,

kamu alanlarında yer bulmaya başlamıştır. Basın özgürlüğünün Anayasayla güvence altına alınmasıyla sol basın sosyalizmin Türkiye’de uygulanabilirliğine yönelik yayınlar yapmaya başlamıştır. Marksist Leninist yayınların artışı, üniversite gençleri üzerinde etkili olmuştur (Toker, 1971, s. 54). Böylece, gençlerin cumhuriyete sahip çıkma amacı, cumhuriyeti cumhur için sosyalist bir şekle getirme hedefine dönüşmüştür (Kılıç, 2018, s. 535). 1962’de gençlik birliklerinin ortak düzenlediği “Son Söz” mitingi sağ ve sol aşırılıklara karşı sert bir uyarı taşımaktadır. “Gençler, bir yandan gerici, diğer taraftan komünist tahriklerin alabildiğine at oynattığı tepki içinde bu iki uçun da telin edildiğini göstermek istiyorlardı. Atatürkçüydüler. Demokrasi taraftarıydılar. 27 Mayıs’ı, bu sistem içinde azimle savunmaya kararlıydılar.” (“Gafletin Böylesi”, 1962, s. 9).

Gençlik, 27 Mayıs’ı savunmaya Adalet Partisi (AP) döneminde de devam etmiş, iktidarın çabalarıyla affedilmiş olan DP’lilere karşı tepki göstermişlerdir. 24 Mart 1963’te, Ankara’daki AP Genel Merkezî binasına saldırılar yapılmış, İstanbul’da ise, 27 Mayıs’a karşı yayınları nedeniyle Yeni İstanbul Gazetesi’ne bayrak asmaya çalışılıp, binası taşlanmıştır (Tuncer, 2016, s. 21).

1965 sonrasında üniversitelerde sağ sol ayrışmaları, belirgin hâle gelmiştir. Birçok konuda beraber hareket eden öğrenci birlikleri birbiriyle mücadele içine girmiştir. MTTB’nde AP’lilerle aynı düşüncede olan grubun hâkimiyeti sağlanmıştır. AP’nin benimsediği fikirlere zıt görüşleri savunan TMTF yönetimi devrilme istenmiş ancak başarılı olunamamıştır (“Ayak Oyunları”, 1965, s. 13).

Komünizm karşıtı bir gösteri sonrasında yapılan haberlerde abartılı katılımlar ve farklı sayılar verilmesini eleştiren Akis, “Hep Aynı Hayal” başlığıyla AP’nin gençleri yanına çekmek için uyguladığı yöntemi önceden de yapıldığını ve sonucun hüsrana olduğunu hatırlatmıştır. “DP’nin kafasına göre, gençlik kuruluşlarının en üst kademelerini, gayrikanuni ve âdi yollarla ele geçirmek, gençliği ele geçirmekle aynı şeydi”. Bu düşüncenin ne derece doğru olduğunun 1960 Mayıs’ında ortaya çıktığı hatırlatılarak iktidarın gençleri tanımadığı belirtilmektedir (“Gençliği Hiç”, 1966, s. 8).“

“Bir 28 Nisan günü İstanbul Üniversitesinin gençleri, ertesi gün Ankara Üniversitesinin gençleri ve Mayıs’ın 21. günü Harbiyidler? Hangi tertiple sokağa çıkmışlardır? Onlara para mı veren olmuştur, yoksa gençlik teşekküllerinin başları mı emretmişlerdir? Bütün bu hareketler kendiliğinden, bir zihniyete karşı tepki olarak doğmuştur. DP’nin paracıları gibi AP’nin paracılarını da yazık oluyor.” (“Gençliği Hiç”, 1966, s. 8)

Öğrenci birliklerinin siyasi partiler tarafından desteklenmesinin 1967 yılı boyunca devam ettiği ve koltuk savaşının çatışmaya dönüştüğü görülmektedir. “Fakültelerin kendi içindeki gruplaşmalardan ve bazan da bölgecilik anlayışından doğan çatışmalar daha da genişlemiş ve ideolojik bir zemin üzerinde cereyan etmeye başlamıştır. Hemen her siyasî partinin, her fakültede, seçimler için mücadele eden bir grubu vardır. Bunlar, bağlı oldukları partiler tarafından bazan el altından, çoğu zaman da açıkça desteklenmektedirler.” (“Fakültelerde”, 1967, s. 14)

2. Ekonomik Sorunlar:

Türkiye’nin ekonomi tarihi incelendiğinde özel sektörü teşvik eden, yabancı sermayeye de karşı çıkmayan bir politika izlendiği görülür. Cumhuriyet’in ilk yıllarında özel sektörü teşvik eden liberal politikalar uygulanmak istenmiş, ancak mevcut şartlar gereği uygulanamamıştır. Tek Parti döneminde olan 1929 yılında, dünya ekonomik buhranı etkisiyle korumacı devletçi bir sanayileşme sürecine girilmiş; ardından İkinci Dünya Savaşı’nın olumsuz etkileri sebebiyle fiyat artışlarını, mal kıtlığını ve sosyal adaletsizlikleri önlemeye yönelik uygulamalar yapılmıştır (Boratav, 2015, s. 59,84). DP muhalefet döneminde devletin ekonomiye müdahalesini eleştirmiş ve kalkınmanın özel sektör vasıtasıyla gerçekleşebileceğini savunmuştur. İktidara geldiğinde de bu düşünceye yönelik politikalar uygulamıştır. Ancak, DP’nin iktidara gelir gelmez savunduğu ve uyguladığı liberalleşme politikaları, İnönü hükûmeti döneminde alınan kararların devamıdır (Zürcher, 2012, s. 327). DP tarım merkezli ekonomi politikasında uzun vadeli sonuçlar yerine çabuk sonuç almaya odaklanması, artan ithalat için döviz bulmanın zorlaşması, borçlanma ve kredi imkânlarının kısıtlanması nedeniyle 1954 sonrası eleştirilmeye başlanmıştır (Demirel, 2011, s. 251-252). Meclisteki temsil gücünün artması ve ekonomideki kötü gidişat sonucunda DP otoriterleşirken kitle iletişim

Siyasal, Ekonomik ve Sosyal Bir İnceleme

araçlarının, okuryazarlığın, yükseköğretim mezunlarının artışıyla demokratik değerlere sahip kesimin muhalefetiyle karşılaşmıştır (Öztürk, 2016, s. 24).

Üniversite gençlerinin akademik talepleri, çoğu zaman siyasi taleplerle karıştırılmıştır. Yükseköğrenim sisteminde yaşadıkları zorluklardan dolayı talepte bulunduklarında çoğu zaman kışkırtıldığı, tahrik edildiği sanılarak teftişe maruz kalmışlardır. Ekonomik anlamda talepleri, burs ve harç konusundaki düzenlemeler, ders kitaplarının uygun fiyata temini, daha fazla yurt açılması, yemek fiyatlarının ucuzlaması, tam gün çalışma sistemine geçilmesiyle ilgili düzenlemelerden oluşmaktadır.

2.1.Yurt, Burs ve Harç Sorunları:

Akis dergisinde 1954 yılı Haziran ayında üniversite öğrencilerinin barınma sorununa değinilmiştir. Ülkenin her yerinden üç büyük şehrine gelen on bini aşkın talebe için devlet ve özel yurt miktarının 50 civarında olduğunu ve ihtiyaçları karşılayacak sayıda yurt bulunmadığı belirtilmiştir. Öyle ki koridora ve odalara ek yatak koymak suretiyle öğrencilerin barındığı, ders çalışmak için rahat ve sakin bir ortamın bulunduğu yurtlara ihtiyaç vurgulanmaktadır ("Kültür Sahasında: Üniversite", 1954 s. 29).

"Koridorlara kadar yatak konulmuş bir yurdun içinde salim bir kafa ile kalkıp derse gitmesini istediğimiz talebelerin feci yaşama şartlarına muhakkak ki çok hayret edecektir. Havalandırılmamış, temizlenmemiş, silinmemiş, bir nizamda konulmamış yurtların bugünkü hali talebeye okuma şevki yerine, okumamak idealini yerleştirecek kadar berbat ve fecidir. Bununla kalınmaz ve bu talebeden bir de yatak ücreti talep edilir." ("Burs: Paylaşılamayan Dava", 1956, s. 24)

Öğrencilerin burs ve harçlarla ilgili yaşadığı sıkıntılar, Akis dergisinde sıkça dile getirilmiştir. Kasım 1954 yılında "125 liraya Esaret" başlıklı yazıda, öğrencinin ihtiyaçları için yeterli olmayan burs miktarının artırılması gerektiği vurgulanmıştır. Hatta durumun vahametini belirtmek için kötü koşullarda yaşayan öğrencilerin hasta olduğuna dikkat çekilmiştir: "125 lira, 1954 Türkiye'sinde neye yarar? Olsa olsa verem olmaya! Nitekim pek çok burslu talebe, sanatoryum veya prevantoryumlarda tedavi altındadır. Bunların sayısı gün geçtikçe - yani hayat pahalılaştıkça - artmaktadır". Gazeteleri ve mebusları gezerek bursun artırılmasını talep eden gençlere herkesin vaatte bulunduğunu ancak bir değişiklik yapılmadığı, bursun en az 200 lira olması gerektiği ifade edilmiştir. Öte yandan, öğrencilerin zorunlu hizmet ve verilen bursları yüzde yüz faizle ödemesinin de yanlış olduğu belirtilerek durumun düzeltilmesi gerektiği vurgulanmıştır ("Burs: 125 Liraya Esaret", 1954, s. 14).

1956 yılı ocak ayına gelindiğinde öğrencilerin burs sorununun hâlâ çözülmediği görülmektedir. 1955 yılında milletvekili maaşlarının yüzde yüz arttığı ancak öğrenci bursları ile ilgili vadedilen 160 lira miktarının hâlâ verilmediği yazılmaktadır. 35 liralık zammın öğrenci için yetersiz olduğu ve 200 lira olması gerektiği tekrarlanmıştır.

"Bir burslu talebe aldığı paranın Ankara'da 20, İstanbul'da 25 lirasını, talebe yurtlarına bırakmaktadır. Her talebenin herhalde bir sabah kahvaltısı yapmak, öğle ve akşam yemekleri yemek gibi bir ihtiyacı olduğunu düşünüp- pek düşünülüyor ya! - her üç defa için günde 4 lira gibi gayet ufak bir meblâğı ayırınız. Mesela Ankara'daki bir burslu talebenin eline geçecek olan 160 liranın 140 lirası bu şekilde uçup gidecek tir Böylece, yapılacak zamlarla bir talebenin yatak veya yemek ihtiyacını ayırdıktan sonra, yirmi lira ile kitap almasını, kırtasiye işlerini görmesini, vesait ücreti ayırmasını, banyo, ütü işlerini temin etmesini mecmua ve gazete almasını, en tabii ihtiyacı olan sinema ve tiyatroya gitmesini arzu etmekteyiz." ("Burs: Paylaşılamayan Dava", 1956, s. 26)

1958 Eylül'ünde İstanbul Teknik Üniversitesi'nin yurdunun yemeklere zam gelmiştir. Böylece bir öğrencinin aylık yemek masrafı, 141 liraya yükselirken bursu 150 lira olarak kalmıştır. Bu durumu protesto eden gençler, ihtilalci olarak tanımlanmıştır. Bu gençlerden birinin adının Ayhan Toker olması nedeniyle de "Nümayişi kesin Metin Toker tahrik etmiştir" diye düşünülmesini alaya alan Metin Toker, yazısında "İktidarın bir ihtilâl psikoza içinde bulunması, basit bir olayı büyütmüş, pireyi deve yapmıştı" demektedir (Toker, 1958, s. 18). Olayların ardından yemekhaneyi ziyaret eden

milletvekilleriine şikâyetlerini ileten öğrenciler, 150 lira olan bursun yetmediğini, harçların yüksek olduğunu, yurtların yetersizliğini Gençlik Bakanlığı'nın kurulması gerektiği talebini ilettiler ("Yurtta Olup Bitenler: Üniversite", 1958, s. 16-18.)

1964'te öğrencilerin gündeminde harçların artırılması vardır. Öğrenciler, yine toplanıp durumu protesto etmişlerdir. Üniversite yetkililerine göre bu artış, tembel öğrencilerin tasfiyesi içindi. Akis dergisine göre;

"Üniversiteye kayıtlı öğrencilerin büyük çoğunluğu, askerlikten kurtulmak, büyük şehirlerde yaşamak, işi uzatarak günlerini gün etmek amacını gütmekteydi. Böylece, okumayı amaç edinmiş, kendine ve topluma yararlı olmak isteyen öğrencileri daha yolun ağzın da engelliyorlar ve "istiab haddi"ni gitgide taşıyorlardı. Kayıtlar doluyor, tıkanıklık artıyordu. Türkiye gibi geri ve yoksul kalmış bir ülkede bir Üniversite öğrencisi, devlete aşığı yukarı kırk bin liraya mal olmaktadır." (Üniversite: Bir Dokun, 1964, s. 13)

Gençler, parası olanın okuyabilmesi anlayışını, anayasanın sosyal adalet ilkesine aykırı olduğunu düşünerek bu duruma talebe birlikleri ve basın aracılığı ile tepki gösterdiler. Neticede bu tepkiler sonuç vermiş, "kesesine göre değil kafasına göre" uygulaması devam etmiştir. (Üniversite: Bir Dokun 1964, s. 13).

2.2.Kitaplar:

Öğrencilerin dersleri geçebilmesi için konuları kavramasının yetmediği Akis dergisindeki yazılardan anlamaktadır. Öyle ki "İmtihan Verme Sanatı" başlıklı yazıda, öğrencinin ders geçmek için hocanın kitabını almasını, kitabı yoksa derste bahsettiği tabirleri bilmesini istediğinden bahsedilmektedir.

"Bir ders mevzuunda, muhtelif profesörlerin kitapları bulunur. Tabii hepsi, esas itibariyle aynı şeyi ihtiva ederler; ama talebe, her birini, başka ders mevzuu imiş gibi ele almak zorundadır. Zira, — çok zaman ticarî zihniyetle, — hoca, kendi kitabını esas tutmakta, onu âdeta harfi harfine istemektedir. Bir kitap mutlaka satılmalı ve müellifine "emeğinin karşılığı" nı getirmemeli mi? Bu yüzdendir ki pek çok talebe, "ders" ten muvaffak sayılacak cevaplar verdiği halde, "kitap" tan sınıfta kalmıştır." (Üniversite: İmtihan Verme Sanatı", 1954, s. 20)

Dönemin üniversite öğrencilerinin ders kitaplarına erişimde yaşadığı sorunlara dergide yer verilmiştir. Kitap karaborsasına dikkat çekilen yazıda, ders kitapları meselesinin köklü bir biçimde ele alınması ve resmi bir düzene kavuşturulması gerektiği vurgulanmıştır.

"Fakülte öğrencisinin kitapsızlık derdi geçen yıllara nispetle halledilmiştir. Ancak bazı profesörlerimiz de vardır ki, okuttukları derslerin kitaplarından mahdut adette bastırılmışlar, piyasaya çıkarmışlardır. Bu adedin tükenmesi talebenin karşısına bir kitap derdi çıkarmaktadır. Üniversitede her sene başında bir kitap karaborsasının olmadığını kimse iddia edemez. Üniversite elinde ki mahdut tahsisat ile bu kitapların hepsini bastıramaz, Bakanlık yardım etmez ve talebe not tutmak ile bu sıkıntıyı gidermeğe çalışır. Billassa bazı dersinin notları da talebenin elinde bulunmaz, notları teksir etmelerine de profesör izin vermez. Not tutan muntazam bir talebenin sınıfta kaldığı görülür, çünkü o profesör kitabındaki bir kısmı dersinde söylememiştir, fakat imtihanda bilinmesini istemektedir. Bu şaşırtmaca karşısında talebenin sınıfta kalmaması mümkün değildir. Talebeler fakülte idarelerinin ders kitapları meselesini esaslı bir şekle ve resmi bir tarza bağlamasını istemektedir." (Üniversite: Kitap Meselesi", 1954, s. 12)

1957 yılında üniversite öğrencilerinin en önemli sorunlarından biri olan ders kitabı meselesi hâlâ devam etmekteydi. Dergide yayımlanan yazılarda benzer şikayetler öne çıkmış, özellikle kitap eksikliğine dikkat çekilmiştir. Öğretim üyelerinin bu konudaki yetersizlikleri ve sürecin ticarileşmesi ele alınmıştır. Bazı öğretim üyelerinin yalnızca doçentlik tezlerinden ibaret kitaplarının olduğu, kitabı bulunanların ise her yıl küçük değişiklikler yaparak öğrencilerden son baskıyı edinmelerini istediği belirtilmiştir. Bu durumun ilmin değerini göstermeye yönelik bir tutum olduğu ifade edilmekle birlikte, öğrencilerin yaşadığı zorlukların göz ardı edildiği vurgulanmıştır ("Üniversite: İstanbul, Muhtariyet Var mı", 1957, s. 22). Aynı yıl, bazı bölümlerde ders kitaplarının tükenmiş olduğu ve kitapların üç kat fiyatla karaborsaya düştüğü belirtilerek, hocaların bu kitapları temin

Siyasal, Ekonomik ve Sosyal Bir İnceleme

etmesinin zorunluluğu üzerinde durulmuştur ("Ankara", 1957, s. 19). 1958 yılında ise öğrenciler, takip etmeleri gereken yabancı yayınların fiyatlarının üç katına çıktığını ifade ederek destek talebinde bulunmuşlardır ("Üniversite: Ankara, Kantinsiz Fakülte", 1958, s. 16).

2.3. Üniversiteye Artan Talep ve Tam Gün Çalışma Sistemi Meselesi:

1961-62 ders yılı için kitleler hâlinde üniversitelere kaydolmak üzere müracaat eden genç lise mezunlarının durumunun seneler ilerledikçe yürek parçalayıcı bir hâl aldığı ve üniversite kontenjanlarının çok üstünde başvuru olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bazı bölümlere alınan öğrencilerin çok fazla olduğundan ve mezuniyet sonrası iş bulma imkânı olamayacağından bahsedilmektedir. Teknik ve mesleki eğitime yönelik okulların açılmasının ülke için gerekli olduğunun üzerinde durulmuştur ("Açıkta Kalacaklar", 1961, s. 23). *"Hızla sanayileşme ve kalkınma durumunda olan memleketimizde 1964 ders yılında orta dereceli öğrenim yapan gençlerin ancak onda birinin teknik alanda bulunduğu tespit edilmiştir ki, sanayileşmeye önem veren memleketlerde durum tam aksidir."* ("Mevsim Derdi", 1966, s. 31). Genel olarak bütün okullarda gençlerin iş hayatına uzak yetiştirildiği, başarının daima diploma dereceleri ile ölçüldüğü, lise diploması alan gencin bir de üniversiteyi denemek isteyerek fakülteye geldiği ve böylece sürüp gitmekte olan sisteme reform gerektiği de derginin bu sayısında ele alınmaktadır.

1964 yılının Aralık ayında gündemde öğrencilerle üniversite arasında soğuk savaş vardır. Üniversite kanunu öğretim üyesinin dışarıda ek görevler almasına engeldir.

"Oysa birçok profesör ve doçent, diledikleri banka ve diğer büyük iş kuruluşlarında yönetim kurulu üyelikleri ve müşavirlikler alıyorlar, bunun yanı sıra, özel yüksek okullarda saati 60 lirayı bulan astronomik birtakım ücretlerle ders veriyorlardı. Gençlik kuruluşları, devlet üniversitelerinde okuyan gençler adına buna itiraz etmekteydiler. Bir öğretim üyesinin bilimi ticaret konusu yapmasına karşıydılar." ("Haraçmezat", 1964, s. 20)

Tam gün çalışma konusu, özellikle tıp fakülteleri için önem arz etmektedir. Muayenehanelerin ticarethane olduğunu ve tıp fakültesi hocalarının muayenehanelerini kapatıp tam gün fakültede çalışması gerektiğine dair gençlerin talepleri bulunmaktadır ("Yurttan Akisler", 1964, s. 14). Tam gün çalışma ilkesinin hayata geçirilmesi istenirken özel yüksek okulların kapatılması da talep edilmektedir. Gençler bu okulların kapatılması için pek çok girişimde bulunularak yürüyüşler düzenlenmiştir. Okul sahipleri tarafından maddi olarak sömürüldükleri gerekçesiyle ile öğrenciler bu etkinliklere katılmıştır (Öztürk, 2016, s. 513).

Yüksek eğitime artan taleplere çözüm olarak özel üniversite açılması gündeme gelmiştir. Özel üniversiteler için yeterli akademik personel olmaması, burada yetişen öğrencilerin niteliğini sorgulatmış, kurumların ticarethane olduğu ve parayla ile diploma verildiği için güvenilir olmayacağı ifade edilmiştir ("Gençler Niçin Yürüyor?", 1967, s. 13-16).

3. Sosyal Sorunlar:

Gençlerin okul dışı aktiviteleri, onları hem eğlendirmeli hem de sosyalleşmesine imkân tanımalıdır. Bu ise devlet planlamasıyla mümkün olacaktır. Sosyal hayatın şekillenmesinde ise şüphesiz siyasi ve ekonomik unsurlar rol oynamaktadır. Büyük şehirlerdeki üniversitelerde okuyan öğrencilerin barınma, harç ve burs sorunları sosyal hayatlarını canlandıracak faaliyetlere katılmalarına imkân vermemektedir. Gençler öğrenci birlikleri içerisinde yer alarak onların faaliyetlerinde aktifleşerek sosyalleştirmektedirler. Bu birlikler dışında ise gezmeye, sinemaya, dansa gidenlerin veya bir spor faaliyetinde bulunanların sayısının az olduğuna dair bilgiler Akis dergisinin satırlarına yansımıştır. Öte yandan gençlerin Batı kültürle özdeşleşen eylemlerde bulunulduğunda toplumsal bir baskıya maruz kalarak gençlerin kendi kültüründen uzaklaştığından endişe edildiği de görülür. Özellikle kadınların toplumda daha fazla yer alabilmesi, mediste temsiliyetinin artması, doğum kontrol ve eğitimle ilgili bilinçlendirilmesine yönelik faaliyetlerin *Üniversiteli Kadınlar Derneği* tarafından yürütüldüğü dergi içeriğinde yer almaktadır.

3.1. Boş Zamanların Değerlendirilmesi:

1954 yılında yaz tatillerinde gençlerin "boşluğa düşmesi" vurgulanmış, bu durum gençlik politikalarının eksikliğini ortaya koymuştur. Ders dönemlerinde fakülte kantininde ve talebe cemiyetlerinin faaliyetlerinde buluşabilen gençlerin sosyal durumu hakkındaki bilgiyi, 10 Temmuz 1954 tarihindeki yazıda görmek mümkündür.

"Yaz aylarında vaziyet daha da vahim bir hal alır. Kantin de kapanır ve gençlerin kendi aralarında toplanabilecekleri bir yer de kalmaz. Yurt dışı bir kaç seyahatten başka -o da, ekseriya dövizsiz -talebe cemiyetlerinin tatil faaliyeti şimdiye kadar görülmemiştir. Şurada veya burada kamp kurmak, spor yapmak, geziler tertiplemek bizde rağbet edilen, hattâ bilinen şeyler değildir. Tek başımıza hareket, çantayı sırtı vurup dağ tepe gezmek, otostop yapıp en uzak yerlere en ucuz şekilde gitmek de alışılmış hareketlerden sayılmaz. En kolay, köşe başındaki kahvehanedir. O halde, gelsin tavla! Halbuki bir de, meselâ Kaliforniya Üniversitesinin dört aylık yaz faaliyet raporuna bakınız: 4 ayda 14 danslı toplantı, 3 balo, şehir dahilinde 8, memleket dahilinde 2 gezi, 3 spor bayramı, mevzuu derse ait 4, aktüaliteye ait 3 münazara. Bunların yanında haftalık sportif ve kültürel faaliyetler..." ("Kültür Sahasında: Gençlik", 1954, s. 28)

Prof. Dr. Muhlis Ete ise gençlerin siyasetle ilgilenmesiyle ilgili yazısında gençliğin sosyal hayatında siyasetin olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Boş zamanlarını memleket ve dünya meselelerini öğrenerek ve tartışarak geçirmeleri gerekliliğinden bahsetmektedir.

"Akşam gazetesi bir anket tertip etmişti. Üniversite gençliği öğleden sonra kahveler de vakit geçiriyor, buna ne dersiniz? diye, bir anket açmıştı. — Haklıdır, dedim. Biz gençliğe ders harici, onu meşgul edici mevzular bulmazsak, onu başka memleketlerde olduğu gibi, seminerlerle, siyasi münakaşalarla, tetkik, gezi ve ziyaretlerle meşgul etmezsek, genç faydasız şeylerle vakit geçirir! Kabahat biraz da hocalardadır, diye cevap vermiştim." (Ete, "Gençler Siyasetle İlgilenmelidir", 1954, s. 10)

İstanbul Üniversitesi, lise eğitimi görmüş ve yüksek tahsil yapmış ve kendini yetiştirmek isteyenlere yönelik düzenlediği konferanslarla toplumun öğrenmeye istekli kişilerine üniversitenin kapılarını açmıştır. Popüler konuları içeren bu konferanslara da ilginin büyük olacağından bahsedilmiştir. Ayrıca gece kurslarında eğitim almak isteyenlere üniversite hocaları dersler vermiştir. Halkın rağbet ettiği bu seri hâlindeki dersleri, her fakültede kendi alanında üç konu üzerine tertiplendiği anlaşılmaktadır. Yabancı ülkelerin üniversiteleri, kurslarını broşürlerle tanıtır öğrencileri ülkelere davet ettiğinden, ancak Türkiye'nin böyle bir girişimde bulunmamasının eksikliği de vurgulanmıştır. Türkiye'nin tanıtımı, Türkçenin öğretilmesi ve döviz geliri bakımından mühim olan yabancı öğrencileri ülkeye getirmeye yönelik yöntemler gerektiğine dikkat çekilmiştir ("Üniversite: Faaliyet", 1954, s. 27).

Üniversiteli gençlerin önemseydiği etkinliklerden biri de üniversite ders yılının açılış törenleridir. İstanbul ve Ankara'da açılış törenleri her yıl olaylı olmuştur. Genellikle iki ayrı tören düzenlenmiş, üniversitede düzenlenen ilk törene profesörler ve resmî davetliler, ikincisine ise öğrencilerle ve onların özel davetlilerinden oluşan bir kalabalık katılmaktadır. İkinci tören coşkuyla gerçekleşmektedir ("Üniversite: Siyasi Bir Maç", 1954, s. 10).

1964 yılına gelindiğinde de derginin gündeminde yine gençliğin boş zamanlarını verimli şekilde değerlendirmesi gerektiğine dair yazılar görülür. O dönemde doçent olan Nermin Abadan'ın bir araştırması ve düzenlediği semineri konu edinen dergi, Türkiye'de üniversite gençliğinin boş zamanlarını değerlendirme imkânının az olduğunu anlatmaktadır. Gençlerin en çok sinema ve radyoyla ilgilendiğine, kitap okuma, spor yapma, müzikle ilgilenme ve eliş gibi faaliyetleri ise daha az yaptığına değinmiştir. Ekonomik sebeplerden dolayı en kolay tercih ettikleri yöntemin kahvehanede vakit geçirmek olduğunu belirten Abadan, gençlerin ihtiyacının çeşitli dergi ve kitapların bulunduğu üniversite lokalleri, üniversite bünyesinde açılacak olan birimlerle sanatsal ve kültürel beceriler elde etmesi, fikir kulüpleri kurulması, psikolojik danışma servisleriyle gençliğe

Siyasal, Ekonomik ve Sosyal Bir İnceleme

destek olunmasının gerekliliğini belirtmiştir. Gençler bu düzenlemelerle zararlı alışkanlıklardan korunmuş ve iyi vatandaş olma cevheri işlenmiş olacağını vurgulanmıştır (“Boş Zamanı Değerlendirme”, 1964, s. 27).

Gençlerin zamanlarını verimli şekilde değerlendirmesini bir alışkanlık hâline getirmek gerektiğine dair başka bir yazıda bunun, aynı zamanda özel teşebbüs için bir kazanç olabileceğinden de bahsedilmiştir: “Bugün en büyük bir meselemiz, boşa giden enerji kaynağıdır. İnsan gücünden yeteri kadar faydalanamıyorsak bu çocukluktan edindiğimiz miskinlik ve boş oturma, zaman öldürme alışkanlıklarına bağlı, büyük yaşta insandan sökülüp atılması çok güç, bir itiyat meselesidir.” (“Sosyal Hayat: Üniversiteli Kadınlar”, 1964, s. 25). Yazının devamında, özetle çocukların ve gençlerin boş zamanlarını iyi değerlendirebilmesi için kulüplerin ve teşkilatların açılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu, en az okul ve kitaplar kadar gereklidir. “Avrupa’da ve birçok memlekette özel teşebbüs gençlerin boş zamanlarını değerlendirmesine yönelik işler yaparak büyük kazanç elde etmiştir” ifadesi ile duruma dikkat çekilmiştir (“Sosyal Hayat: Üniversiteli Kadınlar”, 1964, s. 25).

19 Aralık 1949 yılında kurulan Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği (TÜKD), Cumhuriyet’in ilk ve önder üniversite mezunu kadınları tarafından kurulmuştur. Kurucuları Süreyya Ağaoğlu, Sara Akdik, Şevket Fazıla Giz, Nüzhet Gökdogan, Remziye Hisar, Nebahat Karaorman, Müfide Küley, Türkan Rado, Pakize Tarzi, ve Beraat Zeki Üngör’dür. Kurucu üyelerden olan Prof. Sara Akdik, Londra’ya yaptığı iş seyahati esnasında Uluslararası Üniversiteli Kadınlar Derneği ile tanışarak bilgi toplamış, İstanbul’a döndüğünde benzer şekilde Üniversiteli Kadınlar Derneği’ni kurmuştur. (URL 2) Derneğin çalışmaları, gençliğin sosyal hayatını canlandırmayı amaçlamaktadır. Gençlere burs sağlamak, gecekondlu mahallerinde okuma odaları açmak, ari dil dâvası, politikada kadın, sosyal hizmet kavramı konularında konferanslar düzenlemek olduğu Akis dergisinin içeriğinde görülmektedir (“Sosyal Hayat: Üniversiteli Kadınlar”, 1964, s. 25).

Üniversiteli Kadınlar Derneği, 1965 yılında amaçlarını yayımladıkları bir bildiriyle ile ortaya koymuşlardır:

“1961 Anayasası ile birlikte Türkiye’nin ekonomik ve sosyal kalkınmasını başlıca amaç olarak benimsemiş plan milletimiz, kadın- erkek farkı gözetmeksizin, her vatandaştan eşit hizmet ve sosyal sorumluluk beklemektedir. Fakat nüfusumuzun yarısını teşkil eden ve kendisinden yeni ek görevler beklenen kadınlarımız, aile yükü taşıyan sorumlu kişi ve anne olarak çeşitli sosyal ve kişisel meselelerle kar karşıyadır. Bunları millet önünde dile getirmek ve yasalarda kadın ve çocukların haklarını daha büyük yetkiyle savunabilmek için Büyük Millet Meclisindeki kadın üye adedinin artması şarttır, işte bunun içindir ki, Türkiye Üniversiteli Kadınlar Derneği olarak, yaklaşan seçimlerde bütün siyasî partilerde aday yoklamalarında kadın adaylara yer verilmesini istiyoruz. Böylece, Türk demokrasisinin yeni ve yapıcı kuvvetler kazanacağına inanarak, bir bildiri yayınlamış bulunuyoruz.” (“Sosyal Hayat: Dernekler”, 1965, s. 28)

Özellikle Derneğin Ankara şubesi başkanı olan Nermin Abadan, “Kadının Eğitimi” ile ilgili çalışmalar yürütmüştür (“Sosyal Hayat: Dernekler”, 1965, s. 28). Dernek, aile planlamasıyla ilgili kadınları bilgilendirici toplantılar da düzenlemiştir (“Kadınlar”, 1965, s. 27). Çalışmalarından ve bildiriden de anlaşıldığı üzere dernek, gençlerle kadınların sosyal hayatta daha aktif yer alması için faaliyetlerde bulunmaktadır.

3.2.Kültürel Çatışmalar:

Gençliğin değişimi, modernleşmesi, sosyalleşmesi istenilmekle beraber kültüründen kopmasından da endişe edilmektedir. Bu durumun somut örneğini 1957 yılında Millî Türk Talebe Birliği’nin (MTTB’nin) başkanı olan Orhan Sakarya’nın basına beyanat vererek Mevzu Rock’n Roll ve Streap-tease gibi dansların yasak edilmesini talep etmesidir. Bu danslar, gençliği dejenere eden danslar olarak görülmektedir. Akis dergisi konuyu gündemine almıştır. Buna göre; Ulus gazetesine yansımaları ise “Bünyemiz için tehlike teşkil eden Streap-tease ve Rock’n Roll danslarının memleketimizde yayılması gençliği haklı olarak endişeye düşürmüştü” diye bahsedilerek MTTB’nin talebini haklı bulmaktaydı. Cumhuriyet gazetesi ise derhal bir anket tertipleyerek, bu danslar yasak edilmeli mi edilmemeli mi? hayati konunun üzerinde fikir beyan edildiğinden bahsedilmiştir. Akis dergisi basın

kanunu ile getirilen kısıtlamalar nedeniyle basının sermayesinin dans mevzuu olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla da yüksek tahsil gençliğinin de meselesi bu konu olmuştur. Ancak “bir dansın kanun yolu ile nasıl yasak edileceği, yapılan dansın türünün hangi uzman tarafından tespit edileceği de belirsizdir” diyerek durumun tirajı komikliği yazıda vurgulanmıştır. Basın dans yasağı talebi ile ilgilenirken dönemin Adalet bakanının “*basının son aylardaki verimli ve sakin çalışmasını basın kanuna borçlu olduğunu*” beyan etmesi ise basının siyaset dışı kalmasının yarattığı memnuniyete işaret etmektedir (“Gençlik: Hedef Danslar”, 1957, s. 10). Neticede bu dansa yönelik eleştiriler, geleneksel toplum yapısıyla gençlerin yaşam tarzları arasındaki çatışmaları göstermektedir. Bu durum, geleneksel toplum yapısının modernleşme sürecine karşı direnç geliştirdiğini ortaya koyarken, yasaklar nedeniyle gençlik ve basının konusunun siyaset dışı alana kaydığı ve eğlence hayatında da benzer yasakçı bir bakış açısının hâkim olduğu anlaşılmaktadır.

Gençliğin durumuyla ilgili Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesiyle Tıp Fakültesi arasında bir münazara yapılmış, iki grubun savunduğu fikirler dergiye taşınmıştır. Buna göre Hukuk Fakültesi’nden bir grup, “gençlik okumuyor idealsiz ve değerler yıkılışı içindedir” tezini savunmuştur. Tıp fakültesinin gençleri ise daha müsbet bir tez savunmuş ve sonucunda ise Öğretim üyelerinden oluşan jüri kararını vermiştir. Gençlerin savunduğu tezler şu şekildedir:

“Türkiye, Yul Bryner için kafasını kazıtın veya saçlarını Audrey Hepburn’a benzetmeye çalışan bir gençlik istemiyor. Türkiye, kafasının dışı değil, içi parlak olan genç nesillere muhtaç. Sallabaş tiplerin, evet efendimcilerin artık Türkiye’de yeri olmamalıdır. Göklere güdümlü mermilerin dolaştığı bir devirde, 1957 yılının son günlerinde biz hâlâ düşünmeyen kafaların acısını çeken bir milletiz. Gençlerimiz akıllı ve zekiydiler. Onlara sorumsuzluk suçunu yüklemek büyük hata olurdu. Kahramanlık ve asalet bize ırsen tevarüs etmiş vasıflardı. Atatürk inkılabının koruyucusu olan gençlerimiz için yabancı basında çıkmış pek çok lehte yazı vardı. Bütün bunlara göre tüm nesil, istenilen vasıfları kendinde taşıyor demektir.” (“Gençlik: Hedef Danslar”, 1957 s. 10)

Sonucunda ise Hukuk Fakültesi’nden gençler münazarayı kazanan taraf olmuştu. Ancak hangi grubun kazandığından çok metotlu çalışmayı, ikna kabiliyetini ve tartışma usulünü kazandırması bakımından bu etkinlik değerli olmuştur (“Gençlik: Hedef Danslar”, 1957 s. 10).

Mayıs 1964’te Akis dergisinin gündeminde yine gençler vardır. Hatta, kapak fotoğrafı “Gençler Arasında Aşk” konusundadır. *Sosyal Hayat* bölümünde derginin önemli birkaç yazarı uzun araştırmalarını yayımlamışlardır. “Gençler ne istiyorlar?” Bu yılın evde, okulda, işte, gazetede ve konferansta sıklıkla sorulan sorudur ve Akis’de bu soruyu ele almıştır. 1958 yılından itibaren gençler arasında garaj partileri başlamıştı. Daha sonra ev partileri ve seks partileri dedikoduları yayılmıştı. 1962’de vapurla Çanakkale gezisine giden üniversite gençlerinin taşkınlıkları (striptiz dansı ve cinsel ilişki dedikoduları), toplum kurallarıyla çatışan bir gençliği, gürültülü şekilde gündeme getirmiştir. 1963 Mart’ında ise kiralık kızlar olayı, büyüklerin gençlik meselesi endişesini artırmıştır. Öyle ki ortaokul öğrencisi kızların fuhuş çetesinin eline düştüğüne dair haber gazetelerde büyük manşetlerle çıkmıştır. Milliyet ve Cumhuriyet’ten yazarlar toplumun farklı kesimlerinden 40 kadar gençle konuşarak “Gençlerle Aramızda Ne Var?” başlıklı bir yazı serisi hazırlamıştır. Ayrıca Avrupa Konseyi’nden bir uzman inceleme yapıp bir rapor yayımlamıştır. Sonuç olarak “*Eski kurallarla yenileri ve bu kuralları değişik yönlerden ele alan çevreler çarpışmakta, bu karışıklık içinde gençlik, kendi yolunu kendi bulmağa çalışmaktadır*” ifadeleriyle durum tespiti yapılmıştır. Akis dergisinden muhabirlerin araştırmasına göre seks partileri uydurma olup münferit olaylardan ibarettir. Dergi, gençlerin flört etmekte zorlandığı, karşı cins hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığı sonucuna varmıştır (“Gençlik Eğleniyor”, 1964, s. 24).

SONUÇ

1954-1967 yılları arasında Türkiye’deki üniversite gençliği, toplumsal ve siyasal değişimlerin en dinamik unsurlarından biri olmuştur. Akis dergisinde ele alınan konular, bu dönemde üniversitelerin sorunlarının yalnızca gençlik değil, aynı zamanda toplumun genel yapısındaki

Akis Dergisine Göre Üniversite Gençliğinin Meseleleri (1954-1967):

Siyasal, Ekonomik ve Sosyal Bir İnceleme

dönüşümlerin bir yansıması olduğunu ortaya koymaktadır. Bu dönemde gençlik, yalnızca bireysel sorunlarını değil, toplumsal dönüşümlere yönelik eleştirilerini de dile getirmiştir. Akis dergisi, söz konusu süreçte üniversite gençliğinin sorunlarını ve taleplerini kamuoyuna yansıtarak önemli bir rol oynamıştır.

1950'lerin ikinci yarısında ekonomik sıkıntılara eşlik eden hükûmetin baskı politikaları, üniversiteli gençleri de etkilemiştir. 1960 darbesinde üniversite öğrencileri, örgütlü ve kitlesel bir güç olarak ordunun yanında yer almıştır. Ancak, darbe sonrası cunta rejiminin üniversiteye bakışı, gençliği hayal kırıklığına uğratmıştır. 147 öğretim üyesinin gerekçe gösterilmeksizin görevden uzaklaştırılması tepki yaratmasına rağmen, üniversite gençliğinin askerî yönetime olan desteği devam etmiştir. Derginin içeriğine bakıldığında üniversite gençliği, "adaletsiz yönetime dur diyen kahramanlar" olarak görülmüş, gençlikten saygı ve övgüyle bahsedilmiştir. Dergide gençliğin siyasetle ilgilenmesi ve bu konuda kısıtlanmaması gerektiğine dair bir görüş hâkimdir.

Darbe sonrası hazırlanan yeni anayasanın örgütlenmeye, kişi hak ve özgürlüklerine büyük önem vermesi, öğrenci hareketlerinin karakterinin değişmesine neden olmuştur. Daha önce yasaklanan düşüncelerin ve ideolojilerin yaygınlaşmasını sağlayan bu özgürlük ortamında, gençliğin ülke yönetimine ve idare sistemine yönelik bakış açıları da farklılaşmaya başlamıştır. Bu dönemde komünizmle mücadele ve irtica tehlikesi, dergide en fazla işlenen konulardır. Adalet Partisi'nin (AP'nin), Demokrat Parti'nin devamı olarak görülmesi nedeniyle, 27 Mayıs ihtilaline sık sık atıf yapılmaktadır. AP'nin komünizmle mücadelesi eleştirilerek bu dönemde gericiliğin hortladığı vurgusu yapılmıştır. Benzer şekilde üniversite gençliğinin arasındaki çatışmaların nedeni de komünist ve gericici suçlamaları üzerinden ilerlemektedir.

Üniversite gençleri, ülkenin meselelerine karşı duruşlarını öğrenci birlikleri yoluyla göstermektedir. Ancak, bu birlikler üzerinde de siyasetin hâkim olma ve yönlendirme çalışması olduğu görülür. Siyasi gerilimlere eşlik eden ekonomik sorunların ise öğrencilerin verimli olmasını engellediği düşünülmektedir. Burs, harç, yurt, kitap ve yemek sorunları nedeniyle taleplerini yetkililere ileten öğrencilerin beklentisinin çoğunlukla karşılanmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, gençlerin ekonomik imkânların yetersizliğine bağlı olarak sosyal hayatın gereklerini de yerine getiremediği, gençliğin değişimler karşısında bocaladığı ve uyum sağlamakta güçlük çektiğine dair yazılar dergi içeriğinde yer almıştır. Üniversiteye girmek isteyen gençler her yıl artmaktayken kontenjanlar yetersiz kalmıştır. Özel üniversitelerin açılmasının gerekliliği tartışmaya neden olmuş, parayla diplomaya sahip olma anlayışını doğurduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Akademisyenlerin görevleri dışında ek iş yapması, kitaplarını ders geçmenin temel şartı olarak sunması, üniversitede kürsü kapma mücadelesi içerisinde olmaları, öğrenciler tarafından en çok eleştirilen meseleler olarak dönemin gündeminde olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, Akis dergisinde yansıtılan üniversite gençliği profili, dönemin siyasal ve toplumsal dönüşümlerine hem tanıklık eden hem de bu dönüşümlerin şekillenmesinde etkin bir rol üstlenen bir kuşağı gözler önüne sermektedir.

Extended Summary

Akis magazine, published between 1954 and 1967, was Turkey's first political news magazine. Addressing almost every aspect of social life, it was one of the most widely followed publications of its time due to its editorial team and rich content. Published in a period marked by deepening social issues and increasing economic difficulties, *Akis* aimed to cover current affairs with a principle of neutrality, yet its publications took on an oppositional stance. Among the topics discussed in the magazine were Turkey's higher education system and the challenges faced by university youth. While the role of university students in the coup process was praised, their social and economic struggles were also brought to the forefront. Before the coup, students stood united against the undemocratic practices of the ruling power, but after the coup, they became polarized along ideological lines. University youth followed *Akis* with great interest during this period. This

study examines *Akis* magazine and analyzes its writings on the political, economic, and social issues faced by university students within a historical context.

In the latter half of the 1950s, the government's oppressive policies, coupled with economic difficulties, also affected university students. During the 1960 coup, students stood alongside the military as an organized and mass force. However, the junta regime's approach to universities after the coup led to disappointment among the youth. Despite the backlash against the dismissal of 147 faculty members without justification, university students continued to support military rule. The magazine's content portrayed university youth as heroes standing against unjust governance, describing them with respect and admiration. There was a prevailing view that students should be politically engaged and should not be restricted in this regard.

The new constitution drafted after the coup emphasized organization, individual rights, and freedoms, which altered the nature of student movements. In this newly established atmosphere of freedom, previously banned ideologies and political thoughts became widespread, leading to a shift in the youth's perspectives on governance and administrative systems. During this period, the struggle against communism and the perceived threat of reactionaryism were among the most frequently discussed topics. Since the Justice Party (Adalet Partisi) was seen as a continuation of the Democratic Party (Demokrat Parti), frequent references were made to the May 27 coup. The Justice Party's stance against communism was criticized, and it was argued that religious reactionism was being revived under its rule. Similarly, conflicts among university students were largely framed in terms of accusations of communism and reactionaryism.

University students expressed their stance on national issues through student unions. However, political influence and manipulation over these unions were also evident. Accompanying the political tensions were economic difficulties, which hindered students' productivity. It was observed that students' demands—concerning scholarships, tuition fees, dormitories, books, and meals—were often not met by the authorities. Additionally, the magazine highlighted that economic hardships prevented young people from participating in social life, leading to struggles in adapting to societal changes. As the number of students aspiring to enter university increased each year, the available quotas remained insufficient. The establishment of private universities did not resolve this issue; rather, it was criticized for fostering the notion of obtaining a diploma in exchange for money. Among the most frequently criticized issues by students were faculty members taking on additional jobs outside their academic responsibilities, requiring students to purchase their books as a condition for passing courses, and engaging in power struggles within the university.

This study aims to provide a historical analysis of how *Akis* magazine depicted the challenges faced by university youth, shedding light on their political activism, economic hardships, and social struggles during a transformative period in Turkey's history.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2010). *Demokrasi sürecinde Türkiye*. Hil Yayın.
- Akyaz, D. (2006). *Askerî müdahalelerin orduya etkisi: Hiyerarşi dışı örgütlenmeden emir komuta zincirine*. İstanbul: İletişim.
- Bayar, C. (1970). *Başvekilim Menderes*. İstanbul: Baha.
- Bayar, C. (1991). *Bir darbenin anatomisi* (İ. Bozdağ, Haz.). Emre Yayınları.
- Boratav, K. (2015). *Türkiye iktisat tarihi (1908-2009)*. İstanbul: İmge.
- Demir, Ş. (2010). *Türk siyasi tarihinde Adnan Menderes*. İstanbul: Paraf.
- Demirel, T. (2011). *Türkiye'nin en uzun on yılı: Demokrat Parti iktidarı*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Duman, D., & Yorgancılar, S. (2008). *Türkçülükten İslamcılığa: Millî Türk Talebe Birliği*. Vadi.

Akis Dergisine Göre Üniversite Gençliğinin Meseleleri (1954-1967):

Siyasal, Ekonomik ve Sosyal Bir İnceleme

- Kılıç, A. (2018). *27 Mayıs 1960 Askeri Darbesinin Yükseköğretime Etkileri*. 18. Türk Tarih Kongresi, Ankara.
- Kocabaş, S. (2011). *Menderes dönemi Demokrat Parti iktidarı ve 27 Mayıs 1960 darbesine giden yol (1950-1960)*. İstanbul: Bayrak.
- Koçak, C. (2023). *Akis dergisi: Öfke ve isyan (1957-1960)*. İstanbul: Vakıfbank.
- Ozankaya, Ö. (1966). *Üniversite öğrencilerinin siyasal yönelimleri*. İletişim.
- Özcan, A. (2011). *Türkiye’de popüler tarihçilik 1908-1960*. Türk Tarih Kurumu.
- Özdemir, S. (2024). *Türk basınında Kıbrıs meselesi: Akis dergisi (1954-1960)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, E. (2016). *1960 ve 1971 yılları arasında Türkiye’de öğrenci hareketleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tekeli, İ. (2010). *Tarihsel bağlamı içinde Türkiye’de yükseköğretimin ve YÖK’ün tarihi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Toker, M. (1971). *Solda ve sağda vuruşanlar*. Ankara: Akis.
- Topçu, H., & Ural, G. (2021). 27 Mayıs darbesi sürecinde basında İstanbul-Ankara öğrenci olayları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(4), 1674-1691.
- Topuz, H. (2015). *II. Mahmut’tan Holdinglelere Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi.
- Tuncer, P. (2016). *1960-1970 dönemi Türkiye’de gençlik hareketleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Zürcher, E. J. (2012). *Modernleşen Türkiye’nin tarihi* (Y. S. Gönen, Trans., 3rd ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Akis Dergisi

- 147’ler (16 Mart 1963). *Akis*, 16–17
- Açıkta kalacaklar (16 Ekim 1961). *Akis*, 23
- Akisten size (31 Aralık 1967). *Akis*, 3
- Ayak oyunları (18 Aralık 1965). *Akis*, 11–13
- Bir bomba düştü (31 Ekim 1960). *Akis*, 6–11
- Boş zamanı değerlendirme: Seminerler (24 Nisan 1964). *Akis*, 25–27
- Burs: 125 liraya esaret (27 Kasım 1954). *Akis*, 13–14
- Burs: Paylaşılamayan dava (21 Ocak 1956). *Akis*, 25–26
- Ete, M. (1954, Kasım 6). Gençler siyasetle ilgilenmelidir. *Akis*, 9–10
- Fakültelerde koltuk savaşı (25 Aralık 1967). *Akis*, 13–14
- Gafletin böylesi (15 Ocak 1962). *Akis*, 8–10
- Gençler niçin yürüyorlar (20 Kasım 1967). *Akis*, 13–16
- Gençlik: Hedef danslar (12 Ocak 1957). *Akis*, 9–10
- Gençlik eğleniyor (15 Mayıs 1964). *Akis*, 22–32
- Gençliği hiç anlamayanlar (26 Mart 1966). *Akis*, 7–11
- Hadiselerin iç yüzü (30 Mayıs 1960). *Akis*, 9–18
- Haraçmezat (18 Aralık 1964). *Akis*, 19–20
- Herkes gider Mersin’e (10 Şubat 1960). *Akis*, 18
- Kadınlar meclise girmeli (17 Temmuz 1965). *Akis*, 27–28
- Köye doğru (17 Ağustos 1960). *Akis*, 26
- Kültür sahasında: Gençlik (10 Temmuz 1954). *Akis*, 28
- Kültür sahasında: Üniversite (12 Haziran 1954). *Akis*, 29
- Mevsim derdi (12 Kasım 1966). *Akis*, 31
- Muhtariyet (9 Şubat 1957). *Akis*, 13–14
- Ordunun görüşü (3 Haziran 1963). *Akis*, 9
- Sosyal hayat: Dernekler (3 Temmuz 1965). *Akis*, 28
- Toker, M. (1958, Eylül 20). Açıklama. *Akis*, 18

Üniversite: Ankara, kantinsiz fakülte (14 Aralık 1957). *Akis*, 19
Üniversite: Bir dokun (16 Ekim 1964). *Akis*, 12–13
Üniversite: Bir profesör alkışlandı (11 Ocak 1958). *Akis*, 4
Üniversite: Faaliyet (7 Ağustos 1954). *Akis*, 26–27
Üniversite: İmtihan verme sanatı (29 Mayıs 1954). *Akis*, 20
Üniversite: İstanbul, muhtariyet var mı? (16 Kasım 1957). *Akis*, 22
Üniversite: Kapılar kapanırken (5 Temmuz 1958). *Akis*, 14–15
Üniversite: Kitap meselesi (30 Ekim 1954). *Akis*, 11
Üniversite: Oyunun sonu (22 Mart 1958). *Akis*, 7–9
Üniversite: Siyasi bir maç (6 Kasım 1954). *Akis*, 10
Üniversiteli kadınlar (26 Haziran 1964). *Akis*, 35–36
Yurttan akisler (22 Şubat 1964). *Akis*, 5

İnternet Kaynağı

URL 1: <https://www.ismetinonu.org.tr/tarihte-bugun-28-nisan/>

URL 2: <https://tukd.org.tr/sayfa/tarihce>

Sürelî Yayınlar

Resmî Gazete. (1946, 18 Haziran). Sayı 6336.

Resmî Gazete. (1960, 28 Ekim). Sayı 10641.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi:

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi. (1962, 17 Nisan). 50. Birleşim, Dönem 1, Toplantı 1, Cilt 3.

Millîyet Gazetesi haberi:

Millîyet. (1960, 13 Nisan). CHP için meclis tahkikatı açılıyor.

 SUITDER SÜLEYMANİYE İNŞAN VE TOPLUM BİLİMLERİ DERGİSİ Süleyman Demirel University Journal of Humanities and Social Sciences	
Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>

Akis Dergisine Göre Üniversite Gençliğinin Meseleleri (1954-1967):

Siyasal, Ekonomik ve Sosyal Bir İnceleme